

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-508-5-56>

Томенко Олеся, доцент кафедри культури та соціально-гуманітарних дисциплін НАОМА, Київ, Україна.

РЕМІНІСЦЕНЦІЇ ШЕВЧЕНКОВОЇ «КАТЕРИНИ» В ОДНОІМЕННОМУ ПОЛІПТИХУ В.І. БАРИНОВОЇ-КУЛЕБИ

Ключові слова: Віра Іванівна Барінова-Кулеба, український живопис, поліптих «Катерина», Тарас Шевченко «Катерина»

Olesia Tomenko, Associate Professor at the department of culture and social-gumanitary sciences of NAFAA, Candidate of Philological Science Kyiv, Ukraine

REMINISCENCES OF SHEVCHENKO'S "KATHERYNA" IN THE POLYPTYCH OF THE SAME NAME BY V.I. BARYNOVA-KULEBA

Abstract. The interpretation of the poem "Kateryna" by the Ukrainian genius Taras Shevchenko by the outstanding Ukrainian artist Vira Barynova-Kuleba in the polyptych "Kateryna" testifies to the relevance of this work in the 21st century, especially during the russian-Ukrainian war.

Key words: Vira Ivaniuna Barynova-Kuleba, Ukrainian painting, polyptych "Kateryna", Taras Shevchenko "Kateryna".

До аналізу взято поліптих Віри Барінової-Кулеби «Катерина», створений художницею за одноіменною поемою Тараса Шевченка. Твір геніального Шевченка не залишає байдужим митців і в ХХІ столітті. А особливо стає актуальним у час російсько-української війни, адже тема національної гідності і засвоєння уроків минулого, розуміння природи московських злочинів у різних проявах, з якими сьогодні Україна зіштовхнулася сам на сам у Бучі, Маріуполі, Азові, Харкові була домінантною у творчості Тараса Григоровича. Згадаймо хоча б його «Сон», «Стоїть в селі Суботові», «І мертвим, і живим».

Осмислення трагедії Катерини, яка молодою дівчиною була згнатьблена і кинути москалем, – лежить в основі поліптиху: його чотири частини емоційно-психологічно розкривають усю безвихідь молодої матері і ні в чім не винної дитини. В. Барінова-Кулеба майстерно зуміла сконцентрувати на полотні Шевченкові застереження та реалії морально-етичного кодексу українського села ХІХ століття.

На першому полотні ми бачимо художньо втілені символи, такі як кинутий додолу вінок, місяць, темні дерева і розпачливий жест дівчини, яка починає усвідомлювати свою трагедію.

На другому полотні мисткиня влучно уловила і передала емоційний стан Катерини, яка щойно народила дитятко і поклала його перед образом Божим в батьківській хаті, а сама благально простягла руки до святої ікони і просить Бога заступитися за неї та її немовля. Вишивані рушники наче огортають дівчину від неминучої біди. Здавалося б, що батьківська хата має стати для них надійним прихистком.

Проте моральні засади тогочасного сільського ладу були зовсім іншими, ніж зараз, і про цей контекст, на жаль, мало говорять при вивченні Шевченкового твору, що викликає багато запитань і нерозуміння у сучасної молоді, чому ж батьки вигнали свою рідну доню, та ще й з малесеньким дитятком з дому? Бо народити дитину-байстрюка вважалося ганьбою не лише для дівчини, а й для її родини, і щоб змити цю ганьбу, батьки навіть проти своєї волі мусили вигнати Катерину з дому.

Власне, саме цей стан батьківської безвиході, горя і зобразила художниця у третьому полотні: згорблена і схилена постать батька, мати, яка витирає сльози і одягла чорну хустку, наче на похороні, покірно схилена постать Катерини із дитям в одній руці і вузликом в другій – геніально закомпоновані образи – передають суть Шевченкового твору. За цією картиною ми бачимо розпач батьків, які розуміють, що на старості їх не буде кому доглянути, але і донці ніхто не допоможе, бо нема їй ради в тому жорстокому світі з малою дитиною. У неї один шлях – і цей шлях зображений і четвертому полотні: Катерина втопилася, її забрала чорна вода, а маленьке дитя лишилося самотою лежати, сповите, на березі річки.

Цікавим образом, що непомітно присутній на всіх чотирьох полотнах поліптиху, є образ Долі, яка невидимо слідує за дівчиною і виглядає із закутів у вигляді голови та стулених розпачливо долонь. Долі, яку не обійшла Катерина, долі, про яку застерігав Т.Шевченко:

Кохайтесь, чорнобриві,
та не з москалями,
Бо москалі – чужі люде,
роблять лихо з вами.

Про це «москальське лихо», проти якого застерігав наш пророк Тарас Шевченко ми знаємо сьогодні у стократ більше, бо переживаємо його щодня у боях, обстрілах, руйнуваннях, смертях і каліцтвах. Тож дослухаймося до Шевченкового слова, осягнімо серцем те, що змалювала у своїй картині Віра Іванівна Барінова-Кулеба, і торуймо шлях до нашого національного самоусвідомлення. Цей достойний твір, серед інших, висунуто на здобуття Шевченківської премії 2025.